

דברים שרציתי לומר

אורי הייטנר, אורטל ■ urheitner@gmail.com



האיש ששינה את ההיסטוריה

היהודים ואיננו רחוקים מן היום שבו רוב היהודים יחיו במדינת ישראל. אותם יהודים חיים במדינת לאום יהודית, ריבונית, חזקה ומתקדמת. הוא המנוע של המהלך ההיסטורי הגדול הזה.

לא בכדי, שונאי הציונות רואים בהרצל שטן. בקרב חוגים חרדים קיצוניים, מוצמדים לשמו ראשי התיבות שר"י (שם רשעים ירקב) וימ"ש (יימח שמו). עד היום, יותר מ-120 שנה אחרי מותו, גורמים חרדים מפיצים קלטות שטנה ונאצה נגדו. הם מתמקדים בסיפור האהוב עליהם, שעל פיו, התכנית המקורית של הרצל הייתה לחולל תנועת התנצרות המונית ורק אחר כך המיר אותה בתכנית החלופית, שאף היא מרד ביהדות.

חזרה ליהדות

האמת היא, שדווקא הפרשה הזאת יכולה להעצים סיפור צדיקים סביבו, כמי שפנה להתנצרות ולאחר מכן, חזר בתשובה והחזיר את העם היהודי למולדתו. במידה מסוימת, מתוך ההיסטוריוגרפיה הציונית יצא נראטיב כזה, של הרצל כיהודי ממשפחה מתבוללת שעבר מהפך כזה. אלא שהנראטיב הזה אינו נכון. משפחתו של הרצל הייתה משפחה יהודית חמה ומסורתית (בניגוד לאחרים ממנהיגי הציונות, כדוגמת נורדאו, שעל גישתו כתבתי לא מכבר בטור זה) והרצל עצמו לא היה מתבולל.

ומהו סיפור ההתנצרות? אנו יודעים איך הרצל מקדם רעיון שהוא מאמין בו. אין בולדוזר רב-עוצמה כמותו, אין בנאי טוב ממנו, אין יחצ"ץ גאוני ממנו. ראינו זאת בדחיפת הרעיון הציוני. מן הרגע שהרצל נתפס לרעיון הציוני, הוא הפך עבד לרעיון, על חשבון משפחתו ובריאותו הרופפת (הוא נפטר בטרם עת, בגיל 44). אילו באמת רצה בהתנצרות המונית, הוא היה נוהג באותה דרך. בסך הכול, מדובר באיזה רעיון נואש אל מול האנטישמיות, שהרצל השתעשע בו בימיו ולא עשה עמו דבר. הוא עצמו הבהיר כעבור שנים אחדות

שהיה זה רעיון בוסה, שכתב



בנימין זאב הרצל. תמונה מויקיפדיה

בין כל אלה להרצל, הוא שהרצל לא רק הגה רעיון, ולא רק סחף מעטים להגשימו, אלא יצר תנועה לאומית לעם היהודי, בנה אותה כתנועה מדינית דמוקרטית, יצר מציאות שבה מנהיגים בין-לאומיים הכירו בתנועה שהקים כמייצגת הרשמית של העם היהודי, יצר כלים אופרטיביים להגשמת הציונות, כמו המוסדות הפרלמנטריים - הקונגרס הציוני והוועד הפועל הציוני שהוא הגוף הפרלמנטרי בין קונגרס לקונגרס (הקונגרסים הראשונים נערכו אחת לשנה), בנקומסדות פיננסים, קק"ל ועוד.

המהלך שהוא חולל יצר את המהפכה הציונית שהקימה את מדינת ישראל, מדינת הלאום של העם היהודי. ב-1897, שנת הקונגרס הציוני הראשון, היו בארץ ישראל 24,000 יהודים. היום, פחות מ-130 שנה לאחר מכן, יש למעלה מ-8 מיליון יהודים בארץ ישראל, ישראל היא התפוצה הגדולה ביותר של

בכ' בתמוז מלאו 121 שנים לפטירתו של חוזה המדינה, בנימין זאב הרצל. הוא הגה רעיון, יצר תנועה לאומית לעם היהודי, בנה אותה כתנועה מדינית דמוקרטית ויצר כלים אופרטיביים להגשמת הציונות. המהלך שהוא חולל יצר את המהפכה הציונית שהקימה את מדינת ישראל

אם המנהיגים מניעים את ההיסטוריה, או שהם תוצר של תהליכים היסטוריים? לשאלה ההיסטוריוסופית הזאת לא תינתן, כנראה, לעולם תשובה חד-משמעית. לרוב, המנהיגים הם תוצר של תהליכים, אולם יש מנהיגים, שהחזון, המעשה והעוצמה שלהם יצרו תפניות היסטוריות, קפיצות בהיסטוריה ובלעדיותם, ההיסטוריה הייתה שונה, לטוב או לרע.

בנימין זאב הרצל, שבכ' בתמוז מלאו 121 שנים לפטירתו, הוא מנהיג כזה. האם בלעדיו לא הייתה קמה המדינה? אי אפשר לתת לכך תשובה חד-משמעית. אולי היה קם הרצל אחר. אולי בן גוריון, למשל, יכול היה להיות חוזה המדינה, אלמלא הרצל. אבל אין ספק שהרצל חולל תנועה היסטורית אדירה, ששינתה את פני ההיסטוריה של העם היהודי; השינוי הדרמטי ביותר מאז חורבן הבית ואולי אף הרבה קודם.

המהפכה הציונית

הרצל לא היה הציוני הראשון. היו שקדמו לו, גם אם המושג ציונות עוד לא היה קיים. קדמו לו מבשרי הציונות, משה הס והרבנים אלקלעי, קלישר וגוטמכר. קדמו לו אגודות "חובבי ציון". קדמה הקמת המושבה היהודית הראשונה, פתח תקווה. קדמו לו העלייה הראשונה ומושבותיה. קדמו לו משה לייב ליליינבלום ויהודה לייב פינסקר. הרצל עצמו אמר, שאילו קרא את "אוטואמציפציה" של פינסקר, לא היה כותב את "מדינת היהודים". אך ההבדל

המהלך שהוא חולל יצר את המהפכה הציונית שהקימה את מדינת ישראל, מדינת הלאום של העם היהודי. ב-1897, היו בארץ ישראל 24,000 יהודים. היום, פחות מ-130 שנה לאחר מכן, יש למעלה מ-8 מיליון יהודים בארץ ישראל

מתוך ייאוש וכמובן שאינו משקף את אמונתו. "אחרי המעשים נמשכים הלבבות", כתב הרמב"ם ומעשיו של הרצל, אבי הציונות, מדברים בעד עצמם. אכן, הלבבות נמשכו אחרי מעשיו והקימו את התנועה החשובה ביותר בתולדות העם היהודי, שגאלה אותו משעבוד מלכויות ומגולה. כנאום הפתיחה, של הקונגרס הציוני הראשון, אמר הרצל שהציונות היא חזרה ליהדות עוד לפני היותה חזרה לארץ ישראל. זה הרצל, בניגוד לדברי המלעיוזים.

רק בציון

טענה נוספת נגדו היא שב"תכנית אוגנדה" הוא היה מוכן לוותר על ארץ ישראל. את נאום הסיום של "קונגרס אוגנדה", הקונגרס הציוני השישי (1903), האחרון טרם מותו, סיים הרצל בשבועה: "אם אשכחך ירושלים תישכח ימיני!". היו אלו מילותיו האחרונות בקונגרסים הציוניים.

איך מתיישבת השבועה עם "תכנית אוגנדה"? ראשית, התכנית עצמה מדברת על "מקלט לילה" ליהודים הנרדפים במזרח אירופה ולבטח לא כתחליף לארץ ישראל. שנית, גם התכנית ל"מקלט לילה", לא הייתה תכנית, אלא יוזמה טקטית שנועדה להגיע לחלונות הגבוהים של ממשלת בריטניה, מתוך רצון לקדם את הרעיון הציוני - מדינה יהודית בארץ ישראל. ההצעה שהובאה לקונגרס הייתה להקים משלחת חקר שתצא לאוגנדה.

אני משוכנע שאילו השתתפתי באותו קונגרס, הייתי שותף ל"ציוני ציון" שהתנגדו לתכנית וראו בה כפירה בעיקר. הייתי רואה בעצם הצגת הרעיון מעשה שלא יעשה ומתייחס אליו באופן שבו רבי אמנון ממגנצא התייחס לכך, שביקש בקשה טקטית לחשוב שלושה ימים על הדרישה ממנו להמיר את דתו ולאחר מכן, ביקש לכרות את הלשון שאמרה את הדברים. אולם בפרספקטיבה של 120 שנה, חוקרי הציונות וחוקרי הרצל יודעים שהיה זה היה מהלך טקטי של מנהיג פרגמטי, שנועד לקדם את הרעיון הציוני ואין ציונות אלא בציון.

איש פלאים

ב-1898, שש שנים טרם מותו, כתב הרצל: "איני יודע שעת מותי, אבל הציונות לא תמות. מימי באזל, שוב יש לעם ישראל נציגות עממית והמדינה היהודית במולדת תקום".

הרצל ראה בעיני רוחו את מדינת ישראל מנגד ואליה לא בא. כמו משה רבנו, שלא זכה להיכנס לארץ ישראל. אולם כפי שניבא, הציונות לא מתה עמו. הוא הקים לעם ישראל בבאזל נציגות עממית והמדינה היהודית במולדת קמה.

כשהרצל נפטר, היה בן גוריון נער בן 17. עם מותו, הוא כתב: "רק פעם אחת באלפי שנים, ייוולד איש פלאים כזה".

בן גוריון זכה להקים את מדינת ישראל. כאשר הכריז על המדינה, ניצבה מאחוריו תמונה גדולה של הרצל, חוזה המדינה היהודית. בן גוריון זכה להגשים לא רק את חזונו של הרצל, אלא גם את צוואתו - "והעליתם את עצמותי לארץ ישראל". בדיון חגיגי בכנסת, ביום קבורתו של הרצל בירושלים, בירת ישראל, אמר בן גוריון: "נבואתו התקיימה. לא תהלוכת אבל תהיה הלוויית עצמות הרצל לירושלים, אלא מסע ניצחון - ניצחון החזון שהיה למציאות".

אורי הייטנר, אורטל